

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Nemzetközi könyvtárügy

06/289

COUSINS, Jill: The European Library - from project to service. Will the „portal in the browser” solution work? = Ser.Lib. 49.vol. 2005. 3.no. 125-145.P. Bibliogr. 10 tétel.

Az Európai Könyvtár útja a projekttől a szolgáltatásig. Fog-e működni a „portál a böngészőben”?

Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus könyvtár; Gépi információkeresés; Nemzeti könyvtár; Portál

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A 2005 márciusában indított Európai Könyvtár portál béta-tesztfázisába jutott. Kérdéses, hogy mennyire válik be a „portál a böngészőben” típusú megoldás. A kimerítő tesztelés egyetlen módja, hogy a portált az egész világ számára hozzáférhetővé teszik, majd az így felmerülő problémákat megoldják. Az Európai Könyvtár (www.theeuropeanlibrary.org) megvalósítása érdekében az európai nemzeti könyvtárak egy hároméves európai uniós projekt keretében arra törekedtek, hogy olyan rendszert alakítsanak ki, amely integrált hozzáférést biztosít gyűjteményeikhez. A tervezési és kísérleti fázis után a portál kiépítése 2004 júniusában kezdődött meg. Jelenleg kilenc nemzeti könyvtár rekordjait és digitális dokumentumait nyújtja. Indulásakor 11 millió tételt tartalmazott, amelyből félmillió a digitalizált dokumentum. A cikk számba veszi a páneurópai szolgáltatás megindítását lehetővé tevő műszaki fejlesztéseket, együttműködési és üzleti eredményeket. Elemzi a kommunikációs és marketingtervet, valamint a projekttel kapcsolatos további feladatokat és problémákat. Példá-

kon keresztül bemutatja, hogy a kutatás és fejlesztés miként hasznosíthatja közvetlenül is az együttműködés előnyeit.

(Autoref.)

06/290

FUEGI, David - SEGBERT, Monika: TEL-ME-MOR - a milestone on the way to the European Digital Library = Alexandria. 18.vol. 2006. 1.no. 55-62.p.

A TEL-ME-MOR program – mérföldkő az Európai Digitális Könyvtár felé vezető úton

Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus könyvtár; Nemzeti könyvtár

A TEL-ME-MOR (The European Library: Modular Extensions for Mediating Online Resources) az Európai Unió IST programja által támogatott projekt, amelynek célja, hogy felhívja az új tagállamok figyelmét az európai programokban való részvétel lehetőségére, és integrálja az új tagállamok 10 nemzeti könyvtárának elektronikus forrásait az Európai Könyvtárba (The European Library, TEL, <http://portal.theeuropeanlibrary.org>). Ezt a szolgáltatást a Holland Királyi Könyvtár üzemelteti az Európai Nemzeti Könyvtárigazgatók (CENL, www.cenl.org) megbízásából. A TEL-ME-MOR 2007 januárjáig fog működni és számos hasznos jelentést eredményez a nemzeti könyvtárakban folyó kutatásokról és digitális tartalmakról, valamint a projekt honlapján található többnyelvű portál kifejlesztéséről. A TEL-ME-MOR egyike azoknak a projekteknek, amelyek során a CENL együttműködik az Európai Unióval. A korábbi TEL és a mostani TEL-ME-MOR projektek sikerére alapozva az Európai Bizottság bejelentette, hogy az Európai Könyvtárnak központi szerepet szán az Európai Digitális Könyvtár gyakorlati kifejlesztésében. A

CENL örömmel fogadta a kihívást, és most The European Digital Library (EDL) néven új projektet indít, amely az összes többi EU- és EEA-ország nemzeti könyvtárát bevonja a TEL-be és az eContentplus projektbe. Az Európai Könyvtár megkezdte átalakulását Európai Digitális Könyvtárrá.

(Autoref.)

06/291

CAIDI, Nadia: Building „civilisational competence”: a new role for libraries = J.Doc. 62.vol. 2006. 2.no. 194-212.p. Bibliogr.

„Civil kompetenciák” kiépítése: új szerep a könyvtárak számára?

Feladatkör; Információs társadalom; Könyvtárosi hivatás; Közérdekű tájékoztatás; Társadalmi követelmények

A tanulmány célja, hogy megvizsgálja a könyvtárak és könyvtárosok változó szerepét és a róluk alkotott képet, valamint az általános információs kultúra helyzetét négy közép-kelet-európai országban, amelyekben nemrégiben társadalmi-politikai változások zajlottak. A szerző által vizsgált alapkérdés, hogy vajon a könyvtáraknak mint szociális és kulturális intézményeknek van-e szerepük abban a folyamatban, amelynek során az egyének olyan készségekre és kompetenciákra tesznek szert, amelyek messze kívül esnek a könyvtár falain, és amelyek az egyének életének olyan területeire hathatnak, mint például részvételükre a politikai, gazdasági és civil életben.

1999-ben 49 lengyel, magyar, cseh és szlovák könyvtárpolitikussal folytattak interjút (válogatott második interjúkra 2002-ben került sor), hogy felderítsék, milyen szerepet játszanak a könyvtárak országuk társadalmi és politikai átalakulásában. A könyvtár bármely társadalom információs környezetének mindenütt megtalálható eleme, és alapvető szerepet játszik az információs források és szolgáltatások közvetítésében a használók számára. Annak ellenére,

hogy a társadalomban mindenütt jelen vannak, és központi feladatot töltenek be az információ előállításában, szervezésében és terjesztésében, nagyon sok közép-kelet-európai országban nem sokat törődnek a könyvtárakkal. A könyvtárak fontos szerepet játszhatnak a nemzet politikai átalakulásában azzal, hogy olyan képességeket és kompetenciákat közvetítenek a polgárok számára, amelyek révén a korszerű követelményeknek megfelelő információs kultúra alakul ki.

(Autoref. alapján)

Nemzeti könyvtárügy

06/292

The vigorous advancement of libraries in China. [Comp. by] the Library Society of China = IFLA J. 32.vol. 2006. 2.no. 113-118.p.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

A könyvtárak gyors fejlődése Kínában

Könyvtárügy

Kína könyvtárügyének hosszú történetében a 20. század első fele volt az az idő, amikor a könyvtárfogalom lényege a könyvek tárolásától a modern szolgáltató szerepkör felé mozdult el. A Kínai Népköztársaság fennállása, és különösen napjaink reformjai, a nyitás politikája nyomán a korábban egyenetlenül fejlődő kínai könyvtárakból tekintélyes gyűjteményekre épülő, változatos szolgáltatásokat nyújtó, valódi könyvtári rendszer alakult.

A Kínai Nemzeti Könyvtár jogelődjével, a Fővárosi Könyvtárral együtt 97 éves múltra tekint vissza. 170 ezer m² területen 47 olvasótermével, több mint 1300 teljes munkaidejű dolgozójával az év 362 napján fogadja olvasóit. Általános tudományos könyvtár és bibliográfiai műhely, mely egyúttal a könyvtártudományi kutatásnak és tájékoztatásnak, valamint a könyvtárosképzésnek is

központja. Irányító szerepet tölt be a könyvtári szabványosításban és a digitalizálásban. Aktívan részt vesz a bel- és külföldi könyvtári együttműködésben és kulturális kapcsolatokban. Gyűjteménye 2005-ben 25 millió dokumentumot tett ki, és 636 ezer dokumentummal gyarapodott. Ebben az évben a könyvtár mintegy 4,6 millió olvasót fogadott. Folyik az online szolgáltatások bővítése (online bibliográfiák, dokumentumküldés, távoktatás, forrástájékoztató stb.) A 2007 októberére elkészülő új épülettel Kína a világ harmadik legnagyobb nemzeti könyvtárát mondhatja majd magáénak.

2004-ben Kínának 2719 megyei vagy magasabb szintű közkönyvtára volt, összesen csaknem 48 ezer munkatárssal. Gyerekolvasók számára a megyei könyvtárak tartanak fenn vagy terveznek külön helyiségeket; mintegy 80 önálló gyerekkönyvtár működik az országban. A közkönyvtárak kiemelt figyelmet fordítanak a gyerekekre (családokat célzó olvasáspropaganda, nyelvi képzés, nyári táborok stb.), de a helyiségek, a berendezés és a szolgáltatások tervezésénél egyre inkább szem előtt tartják az időseket és a vakokat is.

A csaknem 1500 egyetemből 150 tartozik az Oktatási Minisztérium alá. Ezek az ún. A–szintű egyetemek és könyvtáraik a kormányzati projekt keretében kiemelt támogatásra és fejlesztésre számíthatnak. A „rendes” egyetemi könyvtárak száma nagyjából 700, a műszaki felsőoktatási és felsőfokú szakképzési intézmények könyvtárainak száma 600.

A különböző méretű és fejlettségű szakkönyvtárak alkotják Kína legnagyobb hálózatát (8-9 ezer könyvtár, 890 ezer munkatárs, 1 milliárd dokumentum). Ide tartoznak az egyes iparágak országos szakkönyvtárai, az akadémiai könyvtárhálózat, az ipari, haditechnikai, kormányzati intézmények, üzleti és tömegkommunikációs szervezetek, valamint a kórházak könyvtárai. Legtöbbjük nyilvános, munkatársaik rendelkeznek könyvtári, illetve szakterületük szerinti végzettséggel.

Az „egyéb könyvtárak” kategóriáját a 600 ezer iskolai könyvtár (2,7 milliárd dokumentum) és a 60 ezer vállalati – ebből 12 ezer szakszervezeti – könyvtár alkotja (összesen 191 millió dokumentum).

Bár a könyvtárépületekre és a könyvtárak vezetésére létezett szabályozás helyi és egyetemi szinten, átfogó könyvtári törvény csak most van előkészületben. Minden kínai könyvtár részt vesz a használóképzésben, a könyvtárosok pedig a kötelező rendszeres továbbképzésben. A könyvtárközi kölcsönzés és forrásmegosztás céljait két országos szintű program szolgálja. Az Online Katalizálási Központ 1997 óta dolgozik az országos közös katalógus megvalósításán, melynek érdekében szabványokat is közread.

A mai kínai könyvtárosegyesület jogelődje 1925-ben alakult meg, és az IFLA egyik alapító tagja volt két évvel később. A kormányzattól független, nonprofit szervezetben tudományos és kereskedelmi szervezetek is képviseltetik magukat. 19 tagja visel tisztséget az IFLA különböző szekcióiban. Az egyesület 11. ötéves tervének főbb célkitűzései a következők:

- 1.) a könyvtárügy fejlődését előmozdító elméleti és gyakorlati kutatások szervezése és összefogása,
- 2.) a könyvtárügy jogi környezetének kiépítése és fejlesztése,
- 3.) a könyvtári fejlesztések területi összehangolása és az együttműködés előmozdítása, az információhoz való hozzáférés garantálása mindenki számára,
- 4.) a könyvtár, az olvasás, a tudomány népszerűsítése,
- 5.) a könyvtárak közönségkapcsolatának felkészítése a terrorizmus, a környezeti katasztrófák kezelésére,
- 6.) az egyesület szervezeti kultúrájának fejlesztése, hozzáigazítása a társadalmi követelményekhez.

(Vajda Henrik)

06/293

HOSONO, Kimio: Changes in university and public libraries in Japan = IFLA J. 32.vol. 2006. 2.no. 119-130.p. Bibliogr.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

Változások a japán egyetemi és közkönyvtárakban

Egyetemi könyvtár; Közművelődési könyvtár

A cikk ismerteti a japán egyetemi és közművelődési könyvtárak működésével kapcsolatos tényezőket és intézményeket. Bemutatja mindkét könyvtártípus szervezeti felépítését és fő jellemzőit. Felvázolja az Oktatási, Kulturális, Sport-, Tudományos és Műszaki Minisztérium (MEXT), az Országos Informatikai Intézet (National Institute of Informatics, NII), az Országos Parlamenti Könyvtár (National Diet Library) és a Japán Könyvtáros Egyesület szerepét és tevékenységét. Az egyetemi könyvtáraknak szembe kell nézniük a költségvetés, a folyóiratár-emelkedések, az elégtelen polc-kapacitás, az állománygyarapítás, a könyvtárközi kölcsönzés és a személyzeti képzés szükségességének problémáival. A közkönyvtárakat a következő problémák érintik: bizonyos helyi önkormányzatok egyesülése, a Shitei Kanriha rendszer (a helyi önkormányzati menedzsment privatizálása), költségvetési megszorítások és a személyzet képzettségének hiányossága. A közkönyvtárak felkészülően vannak az üzleti és a közhasznú egészségügyi tájékoztatás, valamint az ún. IC címkék (kompakt hordozó dokumentumok, könyvek, kölcsönzési és egyéb információk tárolására) bevezetésére.

(Autoref.)

06/294

FILATKINA, Irina V.: Between East and West: libraries of the Russian Far East = IFLA J. 32.vol. 2006. 2.no. 147-152.p.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

Kelet és nyugat között: az orosz Távol-Kelet könyvtárai

Könyvtárügy

A cikk felvázolja Oroszország Távol-Keleti Szövetségi Régiójának (Far East Federal District, FEDF) könyvtári hálózatát, és bemutatja a Távol-Keleti Állami Tudományos Könyvtárat (Far Eastern State Research Library, FESRL), a régió legnagyobb könyvtárát. E könyvtár kb. 3 millió dokumentummal rendelkezik; 1994-ben indult online katalógusa 500 ezer bibliográfiai tételt tartalmaz. Az új olvasók száma évente 45 ezer. Az FESRL aktívan részt vesz a könyvtárosképzésben és a könyvtárközi együttműködésben. Jelentősebb kiadványai: regionális bibliográfiák (pl. Books on the far East, Literature on Khabarovsk Krai, Published in Khabarovsk Krai), monográfiák, konferenciaanyagok, kurrens bibliográfiai mutatók, egy esemény-kalendárium (Time and Events), és egy negyedéves könyvtártudományi folyóirat (The Far East State Research Library Bulletin). A könyvtár művelődési, kulturális és tájékoztatási központként működik.

(Autoref.)

06/295

RICHARDSON, John V.: The library and information economy in Turkmenistan = IFLA J. 32.vol. 2006. 2.no. 131-139.p.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

Könyvtár- és információgazdaság Türkmenisztánban

Könyvtárügy

Az 1991 óta független, mintegy 5 milliós lakosságú Türkmenisztán könyvtárügye újabban egy hírhedtté vált 2005-ös „elnöki utasítás” révén került a nemzetközi szakmai köztudatba. E szerint „senki sem jár könyvtárba, és nem olvas könyve-

ket, tehát a könyvtárakat be kell zárni”.

A könyvtárakról és szolgáltatásairól szóló, 2000 óta hatályos 31-II. számú törvény a könyvtárügy minden vonatkozását igyekszik szabályozni, bár túlzott módszertani aprólékosága mellett teljesen hiányzik belőle a szerzői jogi szabályozás. Kisebbségi jelentősége a 2005. áprilisában a Minisztertanács ülésén elhangzott, fent idézett elnöki kommentárnak, bár voltak bezárások erre hivatkozva. A falusi könyvtárak és a helyi oktatási intézmények könyvtárainak összevonása kapcsán sok szó esik a fokozódó központosításról is.

Rukhnama című könyvében, ami lényegében az állami ideológia foglalatosa, az elnök még fenn hirdeti a tudás, illetve az olvasás fontosságát. A sajtótermékek kínálata és az újságolvasási szokások azonban nem árulkodnak magas olvasáskultúráról. A könyvtárak állománya általában elavult és rossz állapotú. Az állományvédelemnek nincsenek meg a technikai feltételei. A legtöbb könyvtár nyitvatartási ideje rövid. Szabványos katalógusok helyett inkább leltári feljegyzésekről beszélhetünk. A számítógépek csak most vannak terjedőben, és az internet-hozzáférést még korlátozzák is. Professzionális tájékoztató szolgálat szintén nem jellemző.

Az ország legnagyobb és legkorszerűbb könyvtárai a nemzeti könyvtári funkciókat együttesen betöltő Nemzeti Könyvtár, a Nemzeti Gyermekkönyvtár és a Központi Tudományos Könyvtár, valamint a kilenc intézményből álló felsőoktatási könyvtárhálózat. Ezek, főként a nemzetközi kiadványcsere révén, gyarapodó külföldi könyvállománnyal rendelkeznek. Műszaki és informatikai problémáik legalábbis a megoldás küszöbén állnak; a Nemzeti Könyvtár új épületét például 2006-ban adják át. Az elemi és középfokú oktatás átalakulóban van nyugati mintára, de válságjelenségek is mutatkoznak. A túlszűfolt iskolák könyvtárai szűkös helyiségben és szegényes állománnyal működnek, számítógép pedig nincs bennük.

Könyvtárosképzés csak egy helyen, főiskolán fo-

lyik, de több szakirányú képzést is kínál (könyvtári és múzeumi, művészeti könyvtári képzés, a kulturális örökség védelme). A 90-es években többször bővített tantervben helyet kap a levéltári iratok kezelése, a gyermekirodalom, az olvasásszociológia és -pedagógia is. A főiskoláról azonban csupán 10-20 könyvtári szakember kerül ki évente.

Nagyobb kormányzati figyelmet érdemelne a könyvtár- és tájékoztatásügy, a nemzeti könyvtár és a nem állami intézmények. A kormány, a nemzetközi szervezetek és külföldi szponzorok valódi együttműködésére van szükség, nem főlegessé vált dokumentumok adományozására. A nemzeti fejlesztési stratégiával összhangban remélhetőleg javulni fog a könyvellátás és a könyvtárak állománya, megszűnik a szakkönyvhiány. Egy könyvtáros egyesület sokat segíthetne a nemzeti információpolitika megvalósításában, szakmai rendezvények szervezésében és a továbbképzésben. A könyvkereskedők szervezete felléphetne a külföldi sajtótermékek szélesebb nyilvánossága érdekében, előmozdíthatná a ma még hiányzó szerzői jogi szabályozást. A helyi könyvtárak könnyen találhatnak külföldi partner-, illetve testvérintézményeket, erre az IFLA és az ALA egy-egy projektje is lehetőséget nyújt. A fiatal könyvtárosoknak be kellene kapcsolódnuk a külföldi képzési programokba és konferenciákba, amire több könyvtáros szervezet lehetőséget kínál. A hazai képzésben törekedni kell a tehetséges tanulók könyvtáros pályára állítására, tanulmányi idejük alatt megfelelő anyagi támogatásukra, kiváló oktatókra, valamint az információforrások és -technológia tárgykörében is korszerű tantervre és infrastruktúrára.

(Vajda Henrik)

Lásd még 284, 297

Központi szolgáltatások

06/296

KLIEMT, Andreas: WorldCat - ein globales bibliographisches

Universalsystem aus deutscher Sicht = Information. 57.Jg. 2006. 3.no. 149-156.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol nyelven

A WorldCat mint globális bibliográfiai rendszer német nézőpontból

Gépi információkeresés; Központi katalógus -online

A WorldCat 9000 amerikai könyvtár és 80 egyéb ország könyvtárainak állományát tartalmazza; 62 milliárd tétellel a világ egyik legnagyobb központi katalógusa. Az adatbázisban a világ összes nyelve és minden lehetséges szakterület megtalálható, rendelkezik az elmúlt 500 év összes dokumentumtípusával, és még a babilóniai időkben is akad benne néhány dokumentum. A WorldCat azonban nem pusztán központi katalógus; egyre több könyvkereskedelmi információt és bibliográfiai elemet tartalmaz. FirstSearch nevű szolgáltatása révén egy világméretű bibliográfiai rendszer áll a használók rendelkezésére. A szerző speciális német problémákat kifejező keresőkérdésekkel illusztrálja, hogyan lehet sikeres WorldCat kereséseket végezni.

(Autoref.)

Együttműködés

06/297

JOSEPH, Heather: The Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition. An evolving agenda = Coll.Res.Lib. News. 67.vol. 2006. 4.no. 84-86.p.

A Tudományos Publikálás és Felsőoktatási Források Koalíciója (SPARC) tevékenységének új irányai

Együttműködés -belföldi; Hozzáférhetőség; Publikálás -tudományos kiadványoké; Tájékoztatói politika

A SPARC (Scholarly Publishing and Academic

Resources Coalition) együttműködés célja a tudományos kommunikáció rendszerének átalakítása, és ennek érdekében különböző projektek indítása és támogatása. A SPARC mint stratégiai szervezet küldetésének tekinti a tudományos folyóiratok aránytalan áremelkedését előidéző okok megszüntetését, és a tudományos közösség információhoz való hozzáféréseinek előmozdítását. A tudományos könyvtárak szövetsége (ARL) alapította meg 1998-ban; több mint 200 felsőoktatási és tudományos könyvtárat fog össze. 2002 óta a SPARC legfontosabb célja a tudományos irodalomhoz való nyílt hozzáférés megvalósítása, természetesen az egyes tudományterületek sajátosságaihoz igazodva. (Előfordulhat, hogy valamely szakterületen a kutatói közösség érdekeit az előfizetésen alapuló megoldások szolgálják a legjobban.)

A SPARC tevékenysége három területre koncentrálódik: az érintettek képzése a tudományos kommunikáció kérdéseiről, piaci alapú kezdeményezések kísérleti megvalósítása és érdekképviselet.

A képzési tevékenységhez kapcsolódtak a „Create change” és a „Declaring independence” kampányok, amelyek a könyvtárosokat és a szerzőket célozták meg, azokat tájékoztatták publikálási-kiadási-előfizetési döntéseik következményeiről. A kampányok felhívták a tudósokat, hogy növeljék a piaci versenyt, és honosítsanak új, a kutatók által irányított kiadási színhelyeket. A SPARC a hagyományos nyomtatott csatornák mellett a webes fórumokat is használja. A havonta megjelenő, elemzéseket tartalmazó SPARC Open Access Newsletter és a naponta frissített Open Access News Blog az egész világot ellátja a nyílt hozzáférés új fejleményeire vonatkozó információkkal. A SPARC fehér könyvei (ilyen volt a *The case for institutional repositories*) új gondolatokat vetnek fel a kutatók és a kiadók közössége számára.

A SPARC fenntartható alternatív kiadási vállalkozások inkubálására (létrehozására, támogatására és megvalósíthatóságuk vizsgálatára)

törekszik. Egyik korai programja az ésszerű árú elektronikus folyóiratok bevezetését célozta a rendkívül költséges címek helyett. Ez a megközelítés aztán sokkal nagyobb, több kiadót is érintő vállalkozásokhoz vezetett (Euclid projekt, Columbia Earthscape, BioOne). Az intézményi archívumok területén is zajlottak partneri együttműködések (példa erre a California Digital Library eScholarship programja). A SPARC üzleti és stratégiai tervezési konzultációs tevékenységet is folytat.

Az érdekvédelmi és érdekvényesítési program fokozatosan került előtérbe. Korábban a tudományos kommunikációban érintett szerzőket és szerkesztőket célozták meg, az utóbbi két évben a program kiterjedt a közpolitika szereplőire (a szövetségi finanszírozású kutatások eredményeinek nyilvános hozzáférhetőségére hívták fel a figyelmet). A SPARC élére állt az adófizetők hozzáféréseért lobbizó, könyvtári csoportokat, a közérdeket képviselő és a betegjogi szerveződések tömörítő szervezet (Alliance for Taxpayer Access) megalapítását célzó mozgalomnak.

A SPARC a jövőben a kampánytevékenységet hatékonyan szeretné ötvözni konkrét, piaci alapú tevékenységekkel. Igyekszik foglalkozni a tagok által felvetett kérdésekkel, például a kis, egyesületi és más nonprofit kiadók sérülékeny helyzetével. Készül egy vitaanyag a szövetkezeti gazdasági elvek alkalmazásáról a kiadói szinten. Tevékenységi körébe kívánja vonni a tudományos kommunikáció teljes életciklusát, annak mechanizmusait és szabványait. Támogatja azokat a kezdeményezéseket, amelyek az információterjesztést a tudományos kutatási folyamat lényeges, elválaszthatatlan részének tekintik.

(Hegyközi Ilona)

06/298

JONES, Maggie: The Digital Preservation Coalition. Building a national infrastructure for preserving digital resources in the UK = Ser.Lib. 49.vol. 2005. 3.no. 95-104.p. Bibliogr. 6 tétel.

Digitális Megőrzési Egyesülés: országos infrastruktúra kiépítése a digitális források megőrzésére az Egyesült Királyságban

Együttműködés -belföldi; Elektronikus publikáció; Megőrzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A Digitális Megőrzési Egyesület (Digital Preservation Coalition, DPC) azzal a meggyőződéssel hozták létre, hogy egyetlen szervezet, szektor, de még ország sem képes egymaga megbirkózni a digitális információk egyre növekvő áradatával. Az egyesület 2002 februárjában 19 taggal indult, 2005 áprilisában pedig már 27 tagja volt. Habár jelenleg az Egyesült Királyság digitális megőrzési tervének kifejlesztésére helyezik a hangsúlyt, a végső cél a világméretű együttműködés megvalósítása. A cikk ismerteti a DPC létrehozásának körülményeit és a digitális megőrzés előmozdítására irányuló tevékenységét.

(Autoref. alapján)

06/299

ALTENHÖNER, Reinhard: Die Last des Erbe(n)s. Langzeitarchivierung und -verfügbarkeit als strategische Aufgabe im BMBF-Projekt „Kooperativer Aufbau eines Langzeitarchivs digitaler Informationen (kopal)” = Information. 57.Jg. 2006. 4.no. 197-202.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol nyelven

Hosszú távú megőrzés és hozzáférhetőség mint stratégiai feladat a német oktatási és kulturális minisztérium „kopal” nevű projektjében

Együttműködés -belföldi; Elektronikus publikáció; Gépi dokumentumleírás; Hozzáférhetőség; Megőrzés

A globális információs társadalom egyik legnagyobb megoldatlan problémája a digitális

dokumentumok hosszú távú megőrzésének biztosítása. Ennek érdekében indította és finanszírozza a Szövetségi Oktatási és Kutatási Minisztérium a kopal (Kooperativer Aufbau eines Langzeitarchivs digitaler Informationen) nevű hároméves projektet. A projekt célja egy digitális archívum közös létrehozása, működtetése és a működés tesztelése. A rendszert a digitális archiválásra és a metaadatokra vonatkozó nemzetközi szabványoknak megfelelően, az OAIS (Open Archival Information System; Nyílt Archiválási Információs Rendszer) modell alapján tervezik. A partnerek – a Deutsche Bibliothek (Frankfurt), a göttingeni egyetemi könyvtár, az IBM Deutschland GmbH és a göttingeni Gesellschaft für wissenschaftliche Datenverarbeitung mbH – által kidolgozandó megoldás mintául szolgálhat nem csak a kulturális intézmények, hanem gazdasági szervezetek és az ipar számára is.

(Autoref.)

06/300

YEATES, Robin - GUY, Damon: Collaborative working for large digitisation projects = Program. 40.vol. 2006. 2.no. 137-156.p. Bibliogr.

Együttműködés nagy digitalizálási projektekben

Digitalizálás; Együttműködés-belföldi; Közgyűjtemény; Megőrzés

A cikk azt vizsgálja, hogy milyen hatékonyságú a nagy konzorciumok együttműködése a helyi kulturális örökség világhálón való terjesztésében. Ismerteti egy nagy, dél-kelet Angliára kiterjedő konzorcium (Sense of Place South East, SoPSE) megalakulását, és az általa szervezett digitalizálási projekt tanulságait. A program fontos eredménye, hogy a részt vevő kormányzati, levéltári és múzeumi könyvtárak személyzete értékes tapasztalatot szerzett a helyi állományok digitalizálásában és ezeknek az interneten való publikálásában.

(Autoref. alapján)

06/301

SLOAN, Bernie: Evolution takes a leap = Libr.J.Suppl. Spring 2005. 2-3.p.

A forrásmegosztás fejlődése és jövőbeli kilátásai

Digitalizálás; Egybehangolt állományalakítás; Központi állománygyarapítás

Harminc év alatt – a háromrészes könyvtárközi kölcsönzési űrlap és más könyvtárak cédulakatalógusának mikrofilmtekercei óta – a forrásmegosztás eszközeit a technológia alapvetően átalakította, és minden bizonnyal még számos technológia-vezérelt változás áll előttünk. Az tény, hogy a szakkönyvtári szövetség (ARL) tagjainak körében 1991 és 2003 között a kölcsönzések száma 7%-kal, a referenz kérdéseké 29%-kal, a helyben használat 49%-kal csökkent, míg a könyvtárközi kölcsönzési forgalom 113%-kal növekedett.

A forrásmegosztást célzó korábbi szervezetek a fizikai források kezelésére szerveződtek, az 1990-es évektől viszont egyre inkább az elektronikus források hozzáféréseinek kiterjesztése áll előtérben. A forrásmegosztás jövőjét meghatározó számos tényező mindegyike magában foglalja a technológiát és a konzorciumokat, de a legutóbbi néhány évben a könyvtári szervezetekre leginkább ható tényező a pénz, illetve annak hiánya volt. Szinte minden forrásmegosztó konzorciumot közpénzek támogatnak, egyre csökkenő mértékben. (Az OhioLINK – Ohio felsőoktatási könyvtárainak konzorciuma – pl. kénytelen volt 15 éves történetében először tagdíjat bevezetni. Illinois három – egymást mind a szolgáltatások, mind a tagság tekintetében kissé átfedő – konzorciuma pedig az egy szervezetbe olvadást fontolgatja.)

A nyílt hozzáférés (*open access*) – amennyiben az digitális, online, díjmentes és nem függ szerzői jogi és licenc-kötelmekről – ugyancsak befolyással lesz a forrásmegosztás eszközeire és a konzorciumokra. Ám a könyvtárosokat nem teszi

szükségtelenné, hiszen az embereknek továbbra is szükségük lesz segítségre, hogy a megfelelő tartalmakat megtalálják, egyes anyagok pedig továbbra is csak a könyvtárakban lesznek megtalálhatók.

(Mohor Jenő)

06/302

ROSEN, Franca: Infinite collections, almost = Libr.J.Suppl. Spring 2005. 4-11.p.

Szinte határtalan állományok ... könyvtári együttműködés Coloradóban

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -regionális; Közművelődési könyvtár; Központi katalógus -online

Miközben az elmúlt hét évben a Jefferson (Colorado) Megyei Könyvtár (JCPL) könyvtárközi kölcsönzési forgalma 72%-kal növekedett, és tovább növekszik (23%-kal nőtt a kölcsönzött, és 106%-kal a más könyvtáraknak kölcsönadott művek száma), a költségvetési megszorítások miatt nem növekszik (és nem is fog) a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó munkatársak létszáma.

A probléma minden közkönyvtár számára ismerős. A JCPL számára a megoldás kezdete a meghívás volt egy kb. egy tucat coloradói felsőoktatási és közkönyvtár Prospector elnevezésű kísérletében való részvételre. A Prospector Colorado központi közös katalógusát szándékozta elkészíteni, a tagkönyvtárak olvasói valamennyi könyvtár katalógusában egy kereséssel kereshetnek, a kiválasztott dokumentumot pedig saját könyvtárukban vehetik át. A projekt az Innovative Interfaces cég INN-Reach elnevezésű szoftverét használta, s valamennyi tagkönyvtár is a cég integrált könyvtári rendszerének használója. Később a cég más ügyfelei is csatlakozni szándékoztak, de mivel nem tudtak, új csoport alakult PLUS néven. Később a két csoport egyesült Prospector+ néven. A Prospector+ sikere nyomán túlléptek az államhatáron, és 2004-ben

a JCPL Sacramento és Salt Lake City többszáz mérföld távolságra lévő közkönyvtáraival is összekötötetésben állt. Ez volt az első nagytávolságú, olvasó által indított forrásmegosztó kezdeményezés közkönyvtárak között.

Az Interstate elnevezésű kísérleti projekt ma a JCPL és Sacramento között működik (készen további partnerek bevonására), és noha mindkét gyűjtemény magját a népszerű anyagok alkotják, mégis a két gyűjtemény mintegy 70%-a csak az egyik helyen van meg. Érdekes, hogy a két forrásmegosztó projekt sikeres működése mellett is fennmarad a hagyományos könyvtárközi kölcsönzés fontossága.

(Mohor Jenő)

Lásd még 289-290, 318, 334, 352, 354, 361, 365

Jogi szabályozás

06/303

SIMON-RITZ, Frank: Thüringen: Auf dem Weg zu einem Bibliotheksgesetz = BuB. 58.Jg. 2006. 5.no. 356-359.p.

Res. angol és francia nyelven

Könyvtári törvény készül Thüringiában

Jogszabály -könyvtárügyi

Miért nincs Németországnak könyvtári törvénye? Németországban a kulturális ügyekkel nem a szövetségi kormány foglalkozik; ezek az egyes tartományok, városi szinten pedig a városi önkormányzatok feladatkörébe tartoznak. Az önkormányzatok nyújthatnak pénzügyi támogatást bizonyos közkönyvtáraknak, de ez nincs előírva számukra, hanem önkéntes alapon történik. A 16 tartomány egyikében, Thüringiában, egy tartományi szintű könyvtári törvény előkészületi munkáin dolgoznak. Előzetes változata – melyet könyvtárosok dolgoztak ki, és amely a cikkben is olvasható – nem többet és nem ke-

vesebbet követel, mint hogy a törvényhozók ismerjék el a könyvtárak társadalmi fontosságát, és hogy Tüningia tartománya, valamint nagy- és kisvárosai olyan könyvtárakat üzemeltessenek, amelyek megfelelnek bizonyos szabványoknak. Sikerül-e majd megnyerni a politikai többséget e szerény terv támogatására? Még ebben sem lehetünk biztosak.

(Autoref. alapján)

06/304

COYLE, Karen: The automation of rights = J.Acad. Librariansh. 32.vol. 2006. 3.no. 326-329.p. Bibliogr. a jegyzetekben.

A digitális jogkezelés automatizálása

Digitalizálás; Szerzői jog

Manapság gyakran hallani a „digitális jog” kifejezést, bár nem egészen világos értelemben. A fogalom körüli zavar abból adódik, hogy három összefüggésben emlegetik – a szellemi tulajdonnal, a számítógépes ellenőrzéssel és a licencekkel, szerződésekkel kapcsolatban is. Ráadásul, kisebb kivételektől eltekintve, a jog nem különbözteti meg az analóg és a digitális hordozón megjelenő műveket. Igaz, már e téren is elmozdulást látunk, különösen a számítógéptől el nem különíthető (tehát hálózaton továbbítható) dokumentumoknál.

Legtöbbször a „digitális jog” kérdéskörével a „digitális jogkezelésen” (digital rights management, DRM) keresztül szembesültek először. Elterjedtek az olyan számítógépes megoldások, amelyek fizikailag megakadályozzák licencfeltételek megszegését. A könyvtárak, miközben saját használóiuk érdekében és információközvetítő szerepük védelmében tárgyalásokkal igyekeznek szerződéseket kötni, aggodalommal figyelik az olyan technikai megoldások előretörését, melyek a tartalmakat korlátlanul a tulajdonos ellenőrzése alá rendelik. Újabban azonban számukra kedvező irányba is mutatnak változások.

A digitális forrásokhoz fűződő, jól definiált jogok még a szerzői jogi szabályozásból is hiányoznak. A nemzeti jogrendszerek közül az amerikai tér ki a számítógépes programokra (a tulajdonos készíthet biztonsági másolatokat). Kimondottan a digitális források védelmével egy, a Szellemi Tulajdon Világszervezetének (WIPO) hatvan tagja által aláírt szerződés foglalkozik. Ez megtiltja a fájlok technikai védelmének (jelszó, titkosítás stb.) feltörését, bármilyen jogi adat eltávolítását (pl. a használat feltételei), de azt is, hogy a forrást szerzői vagy címadattal más kiegészítse. Kimondja, hogy az adatok szerkesztett összeállításai – mint például az adatbázisok – szellemi termékek, és szerzői jogi védelmet kell, hogy élvezzenek. A joghézagot számos ország a szerzői jog megfelelő kiterjesztésével igyekszik megszüntetni. Az EU-ban és az USA-ban egyaránt arra törekednek, hogy a digitális forrásokat, mint a mai nemzedék kulturális termékét, minél inkább bevonják a kötelezpéldány-szolgáltatásba.

A hiányos jogi környezetben eközben elterjedtek a digitális szerződések. Ide tartozik minden hitelkártyás művelet is. Az elektronikus adatcsereszabványt (Electronic Data Interchange, EDI) teljes ágazatok használják üzleti tranzakcióik lebonyolítására. Ha az áru digitális dokumentum, akkor egybeolvad magával a szerződéssel, ahogy a tranzakció is a szállítással. A digitális szerződések a jogokat különböző formákban tartalmazhatják a szerzői jog egyszerű deklarálásától a szabványos jogleíró nyelvig (Rights Expression Language, REL). A REL adatelemei már képesek támogatni az automatikus döntéshozatalt, előfizetés esetén például meghatározzák, hogy az elektronikus folyóirat mely részegységei illetik meg a könyvtárat.

A digitális források értékesítői azt szeretnék elérni, hogy a használatnak is különös feltételei legyenek, sőt a szerződést technikailag is be lehessen tartatni. Az Adobe jogkezelő rendszere már képes a PDF-fájlok jelszavas vagy nyomtatás elleni védelmére, illetve, ellenkező irányban,

annak engedélyezésére, hogy a használó megváltoztassa a dokumentumot vagy jegyzeteket fűzzön hozzá.

A könyvtárakban az előfizetett folyóiratok és más online források adminisztrációja hívta életre az elektronikus forráskezelő (Electronic Resource Management, ERM) rendszereket. Digitális licencek segítségével a források automatikus kezelését ki lehetne terjeszteni a használóknak nyújtott szolgáltatásokra (keresés, linkelés, a hozzáférés szabályozása különböző terjesztők esetén is). A Digital Library Federation (DLF) által fenntartott Electronic Resource Management Initiative (ERMI) ennek érdekében tanulmányt készített a funkcionális követelményekről. Az USA könyvtári, levéltári és rokon területek szabványosításával foglalkozó szervezete (NISO) és az EDItEUR, a kiadóknak EDI-típusú szabványokat kidolgozó szervezet közös munkacsoportot alakított a folyóiratokkal kapcsolatos teendőkre. Eddig a termékleírásokra és előfizetésekre, az online folyóirat-állományokra és a megjelenési értesítőkre dolgoztak ki formátumot, melyek online rendszerekben együtt vagy külön-külön használhatók. A licencfeltételeket leíró ONIX metaadat-struktúrák közé tartozó formátum még nem végleges változata 2006 februárjában jelent meg, de máris elkezdtek beépíteni ERM rendszerekbe. Hasonló problémákat kell megoldani a vételtől különböző beszerzési formáknál, mindenekelőtt a digitális archiválásnál. A PREMIS (Preservation Metadata: Implementation Strategies) metaadat-struktúrák 2005-ös megjelenése óta még tesztelik, változás ebben is lehetséges. A digitális archiválás gyakorlata azonban egyértelműen mutatja, hogy a jövőben a jogi információ a metaadatok részét fogja képezni.

(Vajda Henrik)

Könyvtárosi hivatás

06/305

ARD, Allyson - CLEMMONS, Susan - MORGAN, Nathan [et al.]: Why library and information science? The results of a career survey of MLIS students along with implications for reference librarians and recruitment = Ref.User Serv.Q. 45.vol. 2006. 3.no. 236-248.p. Bibliogr.

Miért pont könyvtártudomány? Könyvtár szakos hallgatók pályaképeinek vizsgálata, különös tekintettel a tájékoztatói vonatkozásokra és az új munkatársak toborzására

Felmérés; Könyvtárkép; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtáros-utánpótlás

A jövő könyvtárosainak véleményét megtudni, miért választották ezt a hivatást, azért fontos, mert motivációik megismerése bepillantást nyújt a jövőbe, és utat mutat a szakma jövőjének javításához. A cikk könyvtár szakos hallgatók pályamotivációiról ad tájékoztatást az Alabamai Egyetem könyvtár- és információ-tudományi intézetében végzett felmérés alapján. A könyvtárigazgatók és más, információs szakemberek toborzásával foglalkozó munkatársak szívesen értesülnek arról, miért választják a könyvtároshallgatók ezt a szakmát, milyen fizetési elvárásaik vannak, milyen földrajzi körzetben szeretnének dolgozni, hogyan értékelik a munkaerőpiacot, és milyen a szakmai érdeklődési körük. Ugyanakkor minden könyvtárosnak is fontos, hogy minél többet megtudjon a hallgatók pályamotivációjáról és érdeklődési köréről azért, hogy egyre több embert nyerhessen meg a szakmának, és számoljon az új kollégák igényeivel. A felmérés eredményeiből kiindulva a szerzők számos toborzási stratégiát javasolnak különös tekintettel a referenz könyvtárosok szerepére az elkövetkező kampányokban. Javaslatot tesznek arra vonatkozóan is, hogy a RUSA (Referenz és Olvasószolgálati Egyesület) évente támogasson a jelenlegi kérdőívhez hasonló vizsgálatokat annak érdekében, hogy a szakma tájékozott legyen a toborzási kérdéssel kapcsolatban.

(Autoref.)

06/306

ASHER, Curt - ALEXANDER, Johanna Olson: The library internship and expo as a pathway to diversity: a case study = J.Educ.Libr.Inf.Sci. 47.vol. 2006. 1.no. 17-26.p. Bibliogr. 14 tétel

Toborzó programok a könyvtárban: lehetőség a hátrányos szociális helyzetű fiatalok könyvtárosi pályára terelésére

Egyetemi könyvtár; Gyakorlati képzés; Könyvtáros - hátrányos helyzetű; Könyvtáros-utánpótlás; Könyvtárpropaganda

A főiskolai és egyetemi könyvtárak egyik fontos feladata, hogy toborzó programokat (internship) szervezzenek az alsóéves hallgatók körében, különös tekintettel az etnikai kisebbségek képviselőire. E programok keretében a jelentkezők a könyvtárban dolgoznak, szakmai képzésben részesülnek, és mentorok segítségével megismerhetik és megkedvelhetik a könyvtárosi hivatást. A toborzó programokat szerény költségvetési forrásokból is meg lehet valósítani. A cikk esettanulmányként a California State University, Bakersfield programját mutatja be. A szerzők szerint az etnikai kisebbségeknek jóval nagyobb arányt kellene képviselniük az egyetemi könyvtárosok között, és a toborzó programok hasznos eszközök lehetnek e hiány pótlására.

(Autoref. alapján)

06/307

RANJARD, Sophie - GIRET, Jean-François - THIOLON, Catherine [et al.]: Professionnels de l'information-documentation, qui êtes-vous? = Documentaliste. 43.vol. 2006. 1.no. 14-27.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A francia könyvtáros egyesület 2005-ös felmérése az információs szakemberekről

Dokumentáló -felsőfokú; Felmérés [forma]

A francia könyvtáros egyesület (ADBS) 1964 óta

rendszeresen készít felmérést a szakma helyzetéről; a tavaly nyári elemzés az 1993. és 1999. évi adatokat frissíti. A cél annak felderítése volt, hogyan reagált a szakma a technológiai, gazdasági és politikai környezet változásaira. Tanulmányukban a szerzők a felmérés legfontosabb eredményeit ismertetik az információs szakemberek helyzetéről, fizetésükről, képzettségi szintjükről, gyakorlati felkészültségükről, mobilitásukról stb., valamint néhány szakember véleményét a felmérésben feltárt fejleményekről.

(Autoref.)

06/308

AUBRY, Christine - BECK, Claudie - BENOIT, Anne-Marie: Vers un code de déontologie a l'usage des professionnels de l'information du monde de la recherche? = Documentaliste. 43.vol. 2006. 2.no. 132-135.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Szakmai etikai kódex a kutatás területén dolgozó információs szakembereknek

Dokumentáló -felsőfokú; Fejlesztési terv; Könyvtáresetika; Tudományos kutatás

A szerzők arra voltak kíváncsiak, mi motiválta azt a kis szakmai csoportot, amely etikai kódexet állított össze a kutatással foglalkozó információs szakemberek számára. A CNRS (Centre national de la recherche scientifique) által támogatott projekt egy évvel ezelőtt indult a francia könyvtáros egyesület kutatási szekciója információs szakembereinek részvételével.

(Autoref.)

Lásd még 314, 355

Oktatás és továbbképzés

06/309

JÄNSCH, Wolfgang - KAMKE, Hans-Ulrich: In vier Semestern zum „Master of Arts“. Das postgraduale Fernstudium Bibliotheks- und Informationswissenschaft

an der Humboldt-Universität zu Berlin = BuB. 58.Jg. 2006. 4.no. 299-303.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol és francia nyelven

A berlini Humboldt Egyetem könyvtár- és információtudományi tanszékének posztgraduális távoktatási programja

Könyvtárosképzés -posztgraduális; Tanterv, óraterv; Távoktatás

A berlini Humboldt Egyetem az 1995/96-os szemeszterrel kezdődően posztgraduális távoktatási programot indított a könyvtár- és információtudomány területén. A szemeszterenként 1250

eurós tandíj ellenére igen nagy az érdeklődés a kétéves program iránt: Ausztriából, Svájcából, Franciaországból, Angliából, Olaszországból, Spanyolországból és az Egyesült Államokból is fogadnak hallgatókat. A program kezdettől fogva a társadalomtudományi tanszékhez tartozik. A legtöbb beiratkozó hallgatónak már van valamilyen egyetemi végzettsége, és öt diák közül egy rendelkezik valamennyi könyvtári ismerettel is. A végzős hallgatók átlagos életkora 37 év. Több mint ötven százalékuknak az a véleménye, hogy ez a posztgraduális diploma sokkal nagyobb esélyt biztosít számukra a munkaerőpiacon. A cikk részletesen ismerteti a program tartalmát és technikai jellemzőit.

(Autoref. alapján)

Lásd még 305, 347, 355

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

Lásd 289-290, 326, 334, 344

Felsőoktatási könyvtárak

06/310

STEPHAN, Werner - LUDWIG, Sören: Zukunft braucht Kooperation. Ergebnisse der Sektion IV, Wissenschaftliche Universalbibliotheken, des DBV, 2005 = Bibliotheksdienst. 40.Jg. 2006. 5.no. 558-569.p.

A jövő együttműködést igényel. A Német Könyvtáros Szövetség általános tudományos könyvtári szekciójának 2005. évi felmérése

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Hatékonyság

A Német Könyvtáros Szövetség 2005-ben felmérte, hogyan ítélik meg az egyetemi és a főiskolai könyvtárak a saját helyzetüket. Ötven könyvtár véleményét dolgozták fel, ebből 33 egyetemi, 11 főiskolai, a többi egyéb tudományos könyvtár volt. A válaszokat 5 fokú skálán értékelték, a három alatti érték az elégedettséget, a három fölötti az elégedetlenséget mutatja.

A könyvtáraknak a felsőoktatási intézményen belül elfoglalt helyének megítélésében megoszlanak a válaszok (3,01). Néhányan kedvezőnek tartják az intézmények autonómiáját, mások viszont a könyvtárak függetlenségét féltik, attól tartanak, hogy a sajátos könyvtári célok nem érvényesülnek kellőképp. A felsőoktatási törvény – úgy vélik – inkább nehezítette, mint javította a könyvtárak pozícióját az intézményen belül. A megkérdezettek 60%-a a felsőoktatási törvényből kiinduló szövetségi vagy tartományi törvény